

Жубаназарова Н. С.¹, Мадалиева З.Б.¹, Умирзакова Г. К.¹, Баймолдина Л.О.¹

*^{1,2,3,4} Қазақстан Республикасының Астана қаласындағы
(Алматы, Қазақстан)*

КАЧЕСТВО ПОДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРОВ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В этой статье рассматривается вхождение Республики Казахстан в мировое экономическое сообщество, развитие рыночных отношений способствуют изменению во всех сферах нашей страны. Появляются новые сферы деятельности, возникает потребность качественной подготовки менеджеров образования, способных эффективно работать в новых условиях.

В настоящее время одним из основных направлений развития образования страны является личностно-ориентированное обучение, гуманизация образования. Основной ценностью образования является человеческий капитал, способный реализовать творческий уровень, направленный на самообразование и самообразование. А руководство этим средним звеном, ответственность за принятие решений и подведение итогов, сложность решения новых задач возлагается на менеджеров образования. Менеджеры образования как организатор, способный творчески осуществлять профессиональную управленческо-педагогическую деятельность, требуют особой подготовки.

В статье представлен сравнительный анализ зарубежного опыта качественной подготовки менеджеров образования, сведения об известных школах менеджмента. Представлены предпосылки для качественной подготовки менеджеров образования в стране, современное состояние и пути дальнейшего улучшения, проекты, основные направления.

Ключевые слова: менеджмент, менеджер образования, управление.

Жубаназарова Н. С.¹, Мадалиева З.Б.¹, Умирзакова Г. К.¹, Баймолдина Л.О.¹

*^{1,2,3,4} ал-Фараби ат. Қазақ Ұлттық Университеті
(Алматы, Қазақстан)*

БІЛІМ БЕРУ МЕНЕДЖЕРЛЕРІН ДАЯРЛАУ САПАСЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының әлемдік экономикалық қоғамдастыққа енуі, нарықтық қатынастардың дамуы еліміздің барлық саласында өзгерістердің орын алуына ықпал етуі қарастырылған. Іс-әрекеттердің жаңа салалары пайда болып, жаңа жағдайда тиімді жұмыс жасауға қабілетті білім менеджерлерін сапалы дайындау қажеттілігі туындауда.

Қазіргі таңда еліміздегі білім беруді дамытудың негізгі бағыттарының бірі тұлғалық-бағдарлық оқыту, білім берудің гуманизациялануы болып отыр. Білім берудің негізгі құндылығы шығармашылық деңгейін жүзеге асыруға қабілетті, өзін дамытуға және өз бетінше білім алуға бағытталған тұлға капиталы екендігі анық. Ал, осы орта деңгейді басқарып, шешім қабылдау мен қорытынды шығару жауапкершілігі, жаңа міндеттерді шешу күрделілігі білім менеджерлеріне жүктеледі. Білім менеджерлері кәсіби басқарушылық-педагогикалық іс-әрекетті шығармашылық тұрғыда жүзеге асыра алатын ұйымдастырушы ретінде ерекше дайындықты талап ететін мамандық.

Мақалада білім менеджерлерін сапалы даярлаудың шетелдік тәжірибелеріне салыстырмалы талдау жасалып, атақты менеджмент мектептері туралы мәлімет берілген. Еліміздегі білім менеджерлерін сапалы дайындаудың алғышарты, қазіргі жай-күйі мен одан ары жақсартудың жолдары, жобалары, негігі бағыттары ұсынылған.

Түйін сөздер: менеджмент, білім менеджері, басқару.

Zhubanazarova N.S.¹, Madaliyeva Z.B.¹, Umirzakova G.K.¹, Baimoldina L.O.¹

*^{1,2,3,4} al-Farabi Kazakh national University
(Almaty, Kazakhstan)*

QUALITY OF TRAINING FOR EDUCATION MANAGERS

Abstract

The entry of the Republic of Kazakhstan into the world economic community, the development of market relations contribute to changes in all spheres of our country. There are new areas of activity, there is a need for quality training of education managers who are able to work effectively in new conditions.

Currently, one of the main directions of the country's education development is personality-oriented education, humanization of education. The main value of education is human capital, which is able to realize the creative level aimed at self-education and self-education. And the management of this middle link, responsibility for decision-making and summing up, the complexity of solving new problems is assigned to education managers. Managers of education as an organizer who is able to creatively carry out professional managerial and pedagogical activities require special training.

The article presents a comparative analysis of foreign experience of quality training of education managers, information about famous schools of management. The prerequisites for high-quality training of education managers in the country, the current state and ways of further improvement, projects, main directions are presented.

Keywords: management, education manager, management.

Қазіргі қоғамда кез келген ұйымның жетекші звеносы менеджерлер болып табылады. Білім беру ұйымдарының нарығы кәсіби деңгейі жоғары басқарушылар - менеджерлерді талап етеді [1]. Ал, оларды дайындаумен елімізде көптеген Жоғары оқу орны мен салалық колледжер айналысады.

Қазіргі таңдағы білім менеджерлерінің кәсіби мәртебесі негізгі екі құрамнан тұрады: алған теориялық білімі мен соған сәйкес дипломы және ұйымдастырушылық мәселелерді шешу технологияларын, білік, дағдысының жиынтығын қамтитын кәсібилігі. Көптеген зерттеушілер білім берудегі менеджмент кәсібилікпен және ұлттық басқару қағидаларын қалыптастырумен байланысты деген пікірді ұстанады [2]. Өкінішке орай, білім менеджерлерін дайындау мен кәсіби сапасын арттыру жүйесі білім беру менеджменті саласынан жеткілікті деңгейде жеке құрылым ретінде әлі бөлініп қарастырылмаған. Сәйкесінше, оқытудың арнайы бағдарламалары мен әдістері анықталмаған, оқу жоспарлары мен менеджерлерді оқыту тәсілдері болашақ кәсіби іс-әрекеттің талаптары мен мамандық бойынша мемлекеттік білім беру стандарттарына сай келмей жататын жағдайлар да орын алуда [3, 436.].

Кәсіби оқытудың шетелдік теориясы мен тәжірибесінде бизнес-білім беру бағдарламалары кең қолданысқа ие. Мұндай бағдарламалар бізде де бар, алайда олар арнайы тәжірибесі бар менеджерлерді дайындау мен қайта дайындауға бағытталған. Дегенмен де, білім берудегі менеджмент менеджерлерді кәсіби дайындаудың жүйесі болып қала беру керек, ал бизнес-білім берулер осы жүйенің белгілі бір дейгейіне айналуы керек.

Г.Х. Поповтың «Басқару теориясының мәселелері» (1977) кітабында басқарушыларға арналған мектептердің кең көлемді жүйесін құру ұсынылған болатын. Оның пікірінше, «басқарушы - бұл қызмет емес, ерекше білімдер жүйесін қамтитын мамандық» делінген [4, 77б]. Демек, біз бұл мамандық иелерін тек дайындап қана қоймай, оның сапасын арттырып, кәсіби тұрғыда үнемі дамып отыруын қамтамасыз етуіміз керек.

Қазіргі таңда еліміздегі көптеген зерттеушілер білім менеджерлерін дайындауда ұлттық басқару қағидасын ұстануды ұсынып отыр. Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, басқаруда нарыққа көшу үрдісі білім менеджерлерін дайындаудың жаңа тұрғыларын анықтайды.

Қазақстандық психология ғылымын ілгері жылжитқан профессор С.М. Жақыповтың еңбегіне тоқталмай кетуге ешбір болмайды. Мұнда кейбір психологиялық мазмұнды нақтылау қажет, біз білім сөзімен нені белгілейміз. Білім бұл сөз арқылы бекітілген түсінік жүйесі. Әр түрлі түсініктің екі жағы бар: объективті – мәні және субъективті – мағынасы болады. Демек, ішкі білімді беру психологиялық тұрғыдан бірлескен екі өзара байланысқан процесс, яғни білім беру және мағына беру деген ойдан оқу процесіндегі білімнің мағынасына терең мән берудің жөні бар екені белгілі болып отыр [5, 92 б.].

XXI ғасырда болашақ мамандарды даярлау, олардың кәсіби бейімделуін қалыптастыру мәселелері – кезек күттірмейтін өзекті қоғам талабы. Сондықтан біз болашақ педагог-психологтардың жаңа педагогикалық инновациялық технологияларды қолдануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін жасадық. Болашақ мамандардың жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануға даярлықты қалыптастыру мына көрсеткіштерді қамтиды:

Мотивациялық өлшемдеріне танымдық қызығуды қалыптастыру бейнесі жатады. Оған болашақ мамандарды қалыптастыру, құндылық қарым-қатынас, болашақ маманның өзінің кәсіби шеберлігін дамытуға талпынуы, болашақ мамандығын ерекше жақсы көруі, ұрпақ тәрбиесінде ұстаздың жетекші орнын сезінуі, кәсіби жеке біліктілік деңгейін көтеруге бағыттылығы, инновациялық іс-әрекетке ұмтылу әрекеттері кіреді [6].

Қазіргі уақытта сапа менеджменті - бұл өндірістік процестің шеңберімен шектелмеген тар мағынадағы спецификалық (ерекше) іс-әрекет, ал барлық ұйымды, оның тіршілік әрекетінің барлық аспектілерін басқару болып табылады. Қоғам сұраныстары мен өндіріс талаптарын қанағаттандыру мақсатында болашақ педагог-психологтарды дайындауда жаңа бағыттар айқындалып келеді. Болашақ педагог-психологтың кәсіби-тұлғалық дамуының алғышарттарының бірі өзіндік таным дамуы және өзіндік жетілдіру тілегінің деңгейі болып табылады. Жалпы алғанда болашақ маманның өзін-өзі тану әрекетін жоғары деңгейде меңгеруі өзіндік жетілу мен кәсіби даму іс-әрекетіне белсенді қосылуға мүмкіндік береді. Әсіресе, адамның үйлесімділігін қамтамасыз етуде үлес қосатын болашақ педагог-психологтардың тұлғалық қасиеттері мен кәсіби дағдыларының дамуы ерекше маңызға ие.

Кеңес одағы кезінде менеджерлердің кәсіби өсу динамикасы өз заңдылықтарына сәйкес белгілі бір жүйе бойынша жүзеге асып отырған (мәселен, 3 жылға дейін мұғалім, директордың орынбасары және ары қарай директор дегендей). Алайда, қазіргі нарық заманында ұйым менеджерлерінің бойынан талдау, жоспарлау, басқару, бәсекеге қабілетті болу секілді сапалар талап етіледі. Яғни, осы категориядағы мамандарды дайындау сапасын арттыруға деген қызығушылық басымдық танытып отыр. Бұл сұрақтар білім менеджерлерін дайындаудың ұлттық үлгісін құрумен шешімін табады.

Білім беру жүйесіндегі ұлттық моделдің қалыптасуы мен бекітілу процесі белсенді жүруде, оның негізгі идеясы – ұлттық-мәдени негізде тұлға мен қоғам талабына сай өзін-өзі дамытуға қабілетті білім беру мен тәрбие жүйесін құру. Бұл алдымен, мектепке дейінгі ұйымдарда қызмет ететін тәрбиешілерден, жалпы білім беретін мектептерде тәрбие мен оқу процесін ұйымдастыратын мұғалімдерден, педагогикалық процесс пен педагогикалық ұжымды басқаратын басқарушыдан, білім беру жүйесін басқару мекемелерінде жұмыс атқаратын қызметкерлерден, ең бастысы – осы аталған мамандарды дайындайтын жоғары оқу орындарынан басталуы керек деп есептейміз. Ескі кеңестік білім беру жүйесі біртекті, еш вариативсіз, оқыту мазмұны орталықтандырылған жоспарланумен ерекшеленетін тұлғаны дамытуға емес, білім-білік-дағдыны қалыптастыруға бағытталған жүйе болса, ал бүгінгі таңда оқу-тәрбие процесінің негізінде – тұлға, тұлғаның қызығушылықтары, қажеттіліктері мен мүмкіндіктері тұр. Қазіргі кезеңдегі ұйымдастырушылық-

басқарушылық – мектептің дамуына кедергі келтіретін жаңа проблемелар ретінде саналады [7].

В.Г. Афанасьевтің пайымдауынша: «Басқару – қоғамның, оның кез-келген даму сатысындағы, ішкі өзіне тән қасиеті. Бұл қасиеттің жалпылық сипаты бар және ол қоғамның жүйелік табиғатынан, адамдардың қоғамдық, ұжымдық еңбегінен, еңбек пен өмір барысында қарым-қатынас жасау, өзінің материалдық және рухани өмірінің жемісімен алмасу қажеттігінен бастау алады» [8,43б.].

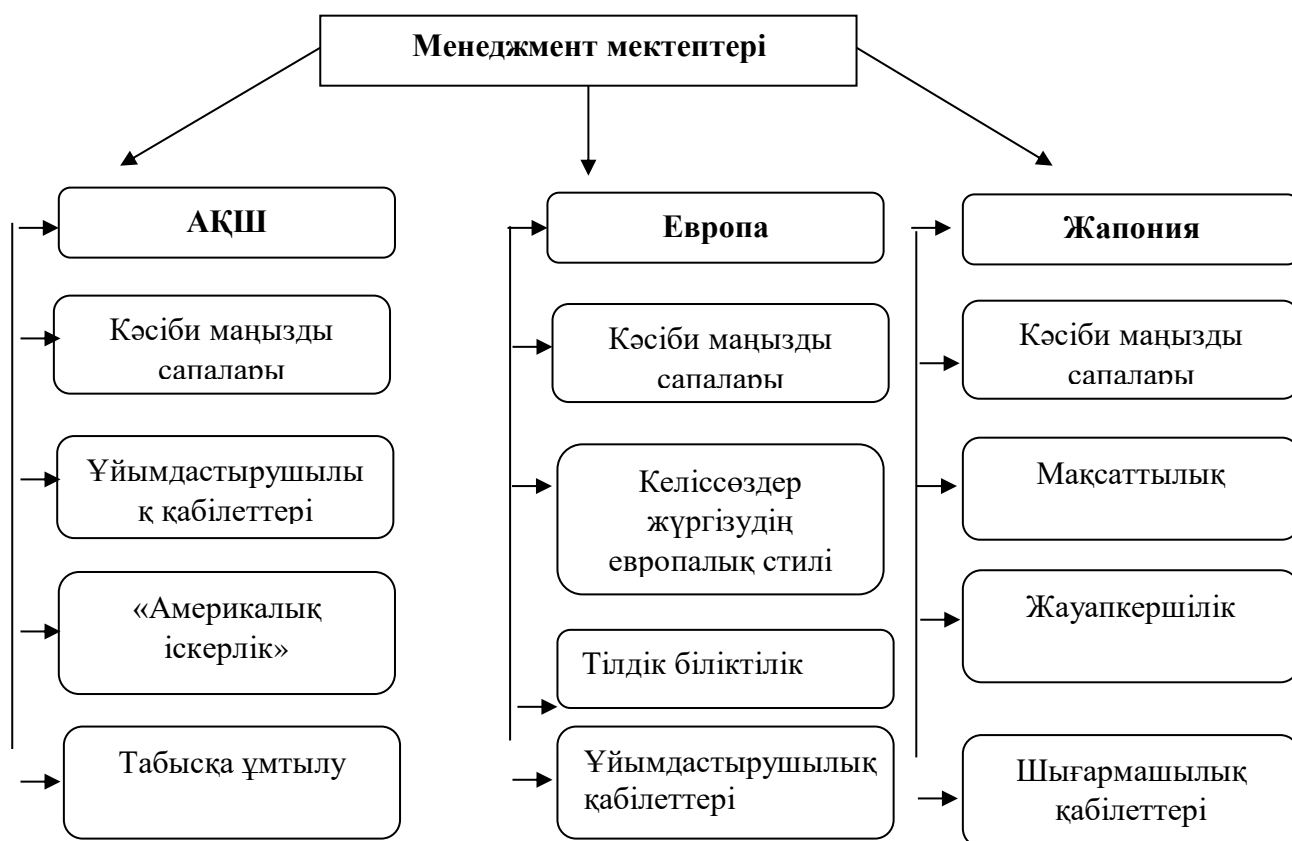
В.И.Кочетковтың тұжырымдамасында, әлемдік менеджменттің теориясы мен практикасының талдауы бойынша, классикалық менеджменттің жетекші принципі болып адам факторын ескеру принципі болып табылады [9]. Ғылыми менеджмент саласындағы қазіргі жұмыстарда менеджер – ұйымның ортақ мақсатына жетуде адамдардың біріккен іс-әрекеті табысты болуын анықтау үшін кәсіби білім керек деген пікірді ерекше атап көрсеткен. Білім менеджерлерін дайындау саласында білім берудегі менеджменттің екі негізгі базалық үлгісі қолданылады: еуропалық (германиялық) және америкалық [10].

Еуропалық үлгі жоғары кәсіби білімді экономикалық, инженерлік, гуманитарлық бағыттар бойынша бөлуге бағытталған және менеджерлер білім алып, өз кәсіби біліктілігін үнемі дамытып отыруы тиіс. Яғни, менеджерлер қысқа мерзімді бағдарламалар арқылы басқаруға қатысты маңызды мәселелер төңірегінде өз білімі мен білігін ұдайы арттырып отырады. Бұл үлгі «тәжірибеден кейінгі білім беру» - post-experience деп аталады.

Ал, «кәсіби менеджерлер» деп аталатын америкалық үлгі білім менеджерлерін дайындауда негізгі орталық ретінде бизнес-мектептерді құруға бағытталған.

Отандық және шетелдік авторлардың экономикалық, психологиялық және педагогикалық әдебиеттеріне талдау жасай отырып, білім менеджерлерінің кәсіби сапаларының қалыптасуы мен құрылуына бағытталған көптеген зерттеулердің жеткілікті екендігіне көз жеткізуге болады.

Шет елдердегі менеджерлерді дайындау ерекшеліктерін талдай отырып, менеджменттің 3 үлкен мектебін бөліп көрсетуге болады (1 сызба):

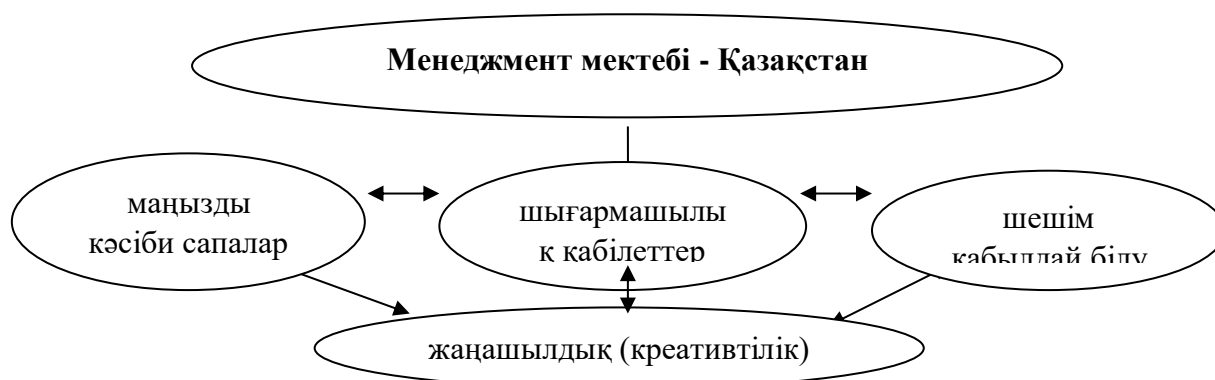
1 сызба - шетелдік тәжірибелердегі менеджерлерді оқыту тұрғылары

АҚШ-тағы менеджмент кәсіби біліктілік пен ұйымдастырушылық қабілеттерді қалыптастыруға негізделеді. Жапония білім менеджерлерін дайындауда «ұжымдық» теорияны қолданады. Жұмысқа қабілеттілік, үнемі өз-өзін дамытуды жүзеге асыру, тәртіп және ұжымдық жұмыс - білім менеджерлерінің кәсіби маңызды сапасы болып табылады. Еуропалық менеджмент көптеген елдердің теориясы мен тәжірибесінің бірлігін негізге алғанымен, америкалық жүйеге сүйенеді. Сәйкесінше, білім менеджерлерін дайындайтын атақты білім беру ұйымдарын төмендегідей сызбаға салып көрсетуге болады (2 сызба):

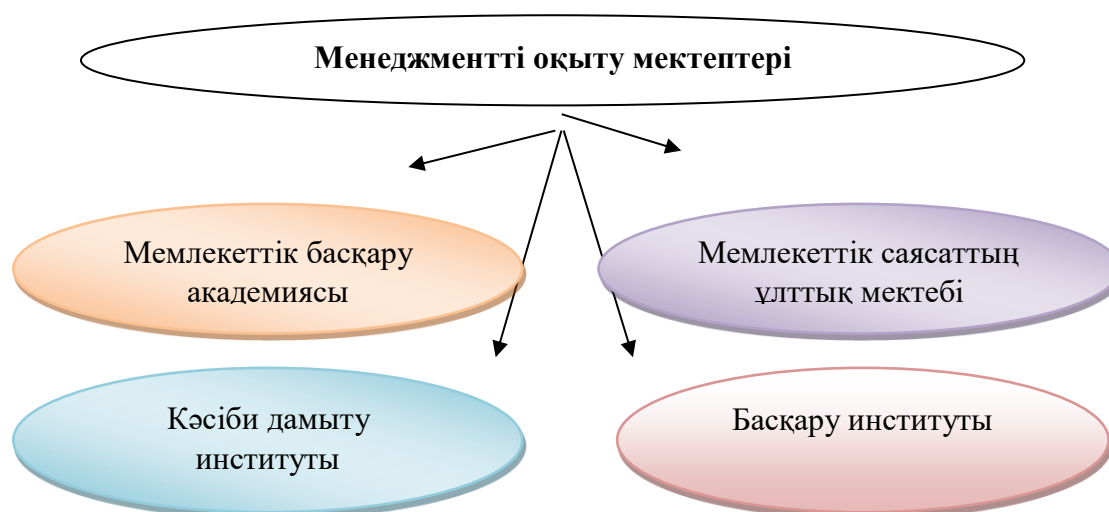
2 сызба - менеджерлерді дайындайтын атақты мектептер

Шет елдердегі менеджерлерді дайындау сапасына салыстырмалы талдау жасау арқылы біз елімізде бұл мәселе қалай шешімін табуға деген сұраққа жауап іздеп көрдік. Елімізде білім менеджерлерінің кәсіби сапаларына теориялық білімінің болуы және экономикалық, басқарушылық, зерттеушілік, жобалық сипаттағы кәсіби міндеттерді шеше алу қабілеті жатады (3 сызба).

3 сызба - Қазақстанда менеджерлерді дайындаудағы негізгі басты кәсіби сапалар

Біздің елде «менеджер» ұғымы ең алдымен кәсіби басқарушылық базалық білімі бар, жаңа типтегі басшы ретінде түсіндіріледі. Бұл түсінік білім беру мекемесінің басқарушысына тікелей қатысты. Себебі, қазір білім беру мекемелерін басқару - кез келген адамның жинақтай алатын тәжірибесі ғана емес, ол терең меңгеруді қажет ететін ғылыми білімдер жүйесі және туа біткен қабілетті, ерекше дарындылықты, көшбасшылық қасиеттерді талап ететін өнер түрі. Осындай психологиялық, ұйымдастырушылық және әдістемелік сияқты күрделі процестер мен қатынастарды саналы түрде реттеуді жүзеге асыратын білім менеджерлерін дайындауды елімізде төмендегідей білім ошақтары қамтамасыз етеді (4 сызба):

4 сызба - Қазақстанда менеджерлерді дайындаудың негізгі мектептері

Менеджменттің қазіргі құралдары мен технологияларын ескере отырып, білім менеджерлерін дайындау үш бағыт бойынша жобалануы керек [11]:

- деңгейлік және үздіксіз кәсіби дайындық және тәжірибені арттыру;
- ұйымдарда және сыртқы ортада әлеуметтік қатынастың технологияларын игеру;
- технологиялық және әлеуметтік басқару процесі ретінде білім беру менеджменті саласында білім алу;

Осы орайда, білім менеджерінің іс-әрекеті әлеуметтік құбылыс ретінде бірнеше талаптарды қажет ететіндігін айта кеткен жөн:

- білім менеджері көрсететін көмек пен қызметті бағалауды;
- білім беруді дамытуға бағытталған білім менеджері іс-әрекетінің әмбебаптылығын мойындауды;
- білім беру құрылымдарының ұйымдастырушылық-мәдени ортасын өзгертуді;
- білім беру мекемесінің мәдени құндылығы үшін білім менеджерінің тұлғалық маңыздылығын мойындауды және т.б.

Менеджментке тән белгі, оның өзегі «адамға» бағытталғандығы, ал осы «адам капиталын» табысты басқарып, мақсатқа жетуде кәсіби құзыреттілігін тиімді пайдаланатын білім менеджерлерін сапалы даярлаудың маңыздылығы осында. Бұған ҚР тұңғыш президенті, Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауындағы:

«Білімді дамыта білмейтін ел ХХІ ғасырда сәтсіздікке ұшырайды [12]. Біз келешектің ғылыми өндірісі үшін жоғары технологиялы кадрлық қор қалыптастыруымыз керек. Біз заманауи білім беру жүйесі мен кең масштабты, жаңаша ойлайтын менеджерлерсіз инновациялық экономиканы құра алмаймыз» деген сөзі дәлел. Жоғарыдағы мәлеметтерге сүйене отырып, еліміздегі білім менеджерлерін дайындау сапасын жақсартуға бағытталған бірнеше іс-шараларды атап айтуға болады:

1. Қазіргі заманғы білім беру менеджерлерінің құзыреттілігін айқындау;
2. Білім беру менеджерлерін дайындау мен кәсіби дамыту концепциясын, жүйелік үлгісін ұсыну;
3. Түрлі салалардағы менеджерлерді дайындау нарығының қажеттіліктеріне үнемі мониторинг жасалуы керек. Осы қажеттіліктерге сәйкес білім берудегі менеджменттің ұлттық жүйесін құру;
4. Менеджердің тұлғалық және кәсіби сапаларының дамуы үшін білім маршрутын қалыптастыруға бағытталған кәсіби білім берудің үздіксіз үлгісін енгізу;
5. Менеджерлерді дайындаудың халықаралық бағдарламаларына қатысу [123].

Қорыта келгенде, менеджментте адам - құрал емес, мақсат. Ақылды жапондықтар автомобильден адамды - автомобиль жасаушыны жоғары қойып отыр. Табыстың сыры да осында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Коротков Э. *Итоги, приоритеты и перспективы работы УМО вузов России по образованию в области менеджмента в 2005 году*// Вестник университета.-2005.-№15.- С.5-19.
2. Попов Г.Х. *Проблемы теории управления*.-М.: Экономика, 1977.-178с.
3. Абрамов Р.Н. *Российские менеджеры: социологический анализ становления профессии*.-М.: Комкнига, 2005.-108с.
4. Попов Г.Х. *Проблемы теории управления*.-М.: Экономика, 2005.-217с.
5. Джакупов С.М. *Психологическая структура процесса обучения*: - Алматы: Қазақ университеті, 2004. – 312 с.
6. Сергеева В.П. *Управление образовательными системами программно-методическое пособие*. - М.: ГРАФ-ПРЕСС, 2001. – 160 с.
7. Исаева З.А. *Подготовка менеджеров образования как фактор повышения качества педагогического образования*.- // *Качество педагогического образования: проблемы и перспективы развития: Материалы Международной научно-практической конференции*. 18-19 мая 2004 г.-Алматы: КазНПУ им. Абая, 2004.
8. Афанасьев В.Г. *Общество: системность, эволюция и управление*. - М: Политиздат, 1986. - 98 с.
9. Кочетков В.И. *Педагогический менеджмент как основа реализации иного уровня образования в профессиональном лицее: дис. ... канд. пед. наук*. -СПб., 2002. -234 с.
10. *Бизнес-образование в России: анализ.справочник*. М.: Консэко, 1998. С.240.
11. Бавина П.А. *Структурирование содержания уровневых образовательных программ*//*Высшее образование в России*. - 2012.- №2.- С.3-8:
- 13.Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан-2050» стратегиясы дамыған мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Қазақстан халқына Жолдауы -Егемен Қазақстан, 2012 жыл 17 қаңтар.
12. Шемятихина Л.Ю. *Национальные модели формирования менеджеров* // *Бизнес: экономика, управление и право: Сб.материалов междунар.науч.-практ.конф./ Под ред. проф. И.В. Скопиной: Киров: ООО «МЦНИП», 2006. - С.60-65.*